

חירות בחירום

מחבר: ליל הסדר בזמן מלחמה

הרב מרדכי ביסמדיצקי

ערב פסח ה'תשפ"ו – גפת עיה"ק ת"ו

בס"ד ערב שבת הגדול תשפ"ו

לאנ"ש שיחיו עיה"ק צפת ת"ו
שלום וברכה

נמצאים אנו בתקופה מיוחדת, תקופה מלאה בניסים גדולים ועל כך אנו מודים לקב"ה, יחד עם זאת התקופה מאתגרת מבחינת המלחמה והשלכותיה, בטוחים אנו כפי שאנחנו רואים את הניסים הגדולים כי הקב"ה שומר על כל אחד ואחת וכפי שהרבי אמר שארץ ישראל היא המקום הבטוח ביותר.

יחד עם האמונה והבטחון בה' עלינו מוטלת החובה והאחריות להקשיב להנחיות פיקוד העורף המצילות חיים ובנוסף להוסיף בשמירה והגנה רוחנית על ידי הוספה בלימוד תורה, קיום מצוות בהידור וחיזוק המבצעים של הרבי.

חג הפסח בכלל וליל הסדר בפרט מלאים בפרטי הלכה שונים, השנה עקב המלחמה מתעוררות שאלות איך עושים ליל הסדר עם אזעקה, בפרט באזור שלנו צפת והסביבה שבה יתכנו אזעקות מכיוון לבנון ללא כל התרעה מוקדמת ותוך 30 שניות עלינו להיכנס למרחב מוגן.

כפי הנהוג בשבת הגדול הרב דורש בהלכות הפסח, השנה מצד גודל האחריות בליל שבת לפני התפילה תהיה דרשה מקוצרת והתפילה תהיה בזמן הרגיל, החלק העיקרי מוגש לציבור במהדורה מודפסת עם **מדריך מיוחד לליל הסדר בזמן מלחמה**.

כתיבת המדריך בלחץ של זמן לא הייתה קלה, כאן המקום להודות לרב אברהם דובקין, לרב איסר שפרינגר ולרב שבתי פרידמן שיחיו על העזרה בכתיבה, עריכה והגהת המדריך לטובת הרבים.

ישר כח לסיעת חב"ד בעיריה – ר' יורם מעודה ור' שניאור ליפסקר על מימון הדפסת המדריך וחלוקתו בבתי כנסת אנ"ש בצפת.

במסגרת הזמן הדחוק נעשה מאמץ להוציא דבר מתוקן, אך שגיאות מי יבין, להערות והארות נא לפנות אלי.

נמצאים אנו בערב י"א ניסן יום ההולדת של הרבי, זכות עבורנו לתת מתנה לרבי ולקחת על עצמנו החלטה טובה בהוספה בלימוד התורה ויראת שמים, וחיזוק ההתקשרות לרבי על ידי לימוד תורתו של הרבי, וחיזוק המבצעים.

יהי רצון שבזכות הוספה זו נזכה ללכת עם הרבי בראשנו לבית המקדש ולהקריב קרבן פסח בבית המקדש תיכף ומיד ממש

בברכת חג כשר ושמח, בשורות טובות

הרב מרדכי ביסטריצקי

מבוא כללי:

- א. ערב פסח השנה - זמן חרום ומלחמה - מאתגר יותר, הילדים/הנכדים בבית כבר תקופה ללא מסגרות, העומס הרגשי גדול יותר מכל שנה, יש לשים לב יותר ויותר לנהוג באופן של נחת ורוגע הן כלפי בני הזוג והן כלפי שאר בני המשפחה.
- ב. יש לשים לב שאנו מחויבים לשמירה על שלום בית, עד ש"שם הגדול שנכתב בקדושה, אמר הקב"ה: ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו"¹.
- ג. החובה הינה לא רק על שלום בית, אלא על השלום בכלל, שהרי הש"ס מסתיים ב"אמר רבי שמעון בן חלפתא: לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום".
- ד. על כן יש לשמור על שלום ואווירה שמחה וחיובית בבית, ובפרט בערב פסח שבו קל יותר להימנע מהשלום, ובפרט בזמן מלחמה שבה ח"ו וח"ו אפשר להגיע לדברים החמורים אף יותר.

ניקיונות:

- א. כותב אדה"ז בשולחן ערוך: "לא יאמר אדם כמה טורח פסח זה, כי רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם - מה טורח זה לכם"².
- ב. מכיוון שלא כל ניקיון קשור לפסח, יש להיזהר לנקות לפי היכולת וה"כלים" של בני הבית. בניקיון הפסח יש להתמקד בכמה דברים יסודיים:
 1. שלא יישארו דברים שאנו מוכרים לנכרי ואינם מונחים במקום שהוקצה לנכרי.
 2. שלא יישאר חמץ שלנו ברחבי הבית. אך אם החמץ אינו ראוי למאכל כלב³, או שלא ניתן להגיע אליו⁴, או שהוא פחות מכזית⁵ ואין חשש שיתערב באוכל⁶ - אין צריך לבערו אף מדרבנן (טוב לפגום כל חמץ שלא יכול להוציאו מביתו).
 3. למרות הנ"ל, נהגו ישראל קדושים לנקות את הבית גם ממה שלא עוברים בו איסור חמץ⁷. ברם יש להיזהר שחומרות אלו לא יביאו את בני הזוג לידי מתחים ושלא תהיה אווירה לא נעימה בבית.
 4. במידת הצורך יש להיות בקשר עם רב מורה הוראה, על מנת שיעזור ויבנה תכנית ברורה לניקיון הבית.

ג. דוגמאות לדברים שאין צורך לנקות (אף לא לפי "מנהג ישראל קדושים"):

1. מקומות שלא שמים בהם חמץ (למשל זכוכיות החלונות - את המסילות של החלון יש לבדוק מחמץ - אך אין צורך לנקות מאבק).

¹ ויקרא רבה פ"ט, ט. מאמר זה הינו מרבי ישמעאל (מסכת דרך ארץ פרק השלום), והוא הוא רבי ישמעאל האומר שאין למחוק אפילו אות אחת משום איסור לאו מהתורה תוספתא מכות פ"ה, ט.
² שוע"ר סת"ס"ט ס"ה.
³ שוע"ר סת"מ"ב, כא (והחוזר ונעור הווי כשאחשבי).
⁴ שוע"ר סת"מ"ה, ה (שבית הכיסא דפעם הווי מבוער כי מבוער מהאדם שאינו מגיע לשם).
⁵ שוע"ר סת"ס"ה, ובמקומות רבים שפירורים לא נחשבים חמץ ועי' שם סת"ל"ד, ו ובשת"מ"ב בקו"א סק"ח (ובשוה"ג) דהווי פירורים אף בכזית. ועי' שוע"ר תל"ג, כה (בשוה"ג), תל"ד, ט וסת"מ"ז, כד - ה מש"כ שם ואכ"מ האריכות בהנ"ל.
⁶ עי' שוע"ר סת"מ"ד, הנה עי' שוע"ר סת"מ"ו בקו"א סק"א שגזרו חכמים בפחות מכזית משום כזית (ועי' סת"ל"ג, כה ובמהדו"ב שם לגבי כמה ספיקות), אך אי"ז חובה ממש (תמו, ד) והווי משום חשש אכילה (שם קו"א סק"ב) ואכ"מ האריכות בזה.
⁷ שפירורים בסדקי כלי העץ טחו ושייפו.

2. דברים שאין לנו יכולת להגיע אליהם (למשל חריצים במקרר או במדפים של המקרר שאין יכולת להגיע אליהם כלל. אך אם אפשר, טוב לבטלם עם חומר פוגם).
3. מדפים עליונים מארון שבחדר שינה, אם לא שמים שם כלל חמץ במהלך השנה.

ד. אין צורך לנצל את נקיונות הפסח על מנת לשנות סדרים בבית וכן לא על מנת לעשות עוד ניקיון על הדרך.

הכנות לפסח:

- א. יש לדאוג למכור את החמץ לגוי על ידי שהולכים לרב ונותנים לו רשות למכור את החמץ. מי שלא יכול להגיע לרב פיזית, ניתן למנות את הרב למכור את החמץ דרך הקישור המצורף לעלון ליובאוויטש, אין להמתין לרגע האחרון.
- ב. מי שנמצא בחו"ל בפסח, עליו לעדכן את הרב (שעות איסור החמץ בפסח שם שונים משעות איסור החמץ בארץ ביותר מיממה (גם בגלל שבחול"ל חוגגים אחרון של פסח וגם בגלל הבדלי שעות)⁸).

בדיקת חמץ:

- א. אם הי' אזעקה בבדיקת חמץ:
1. אם בירך בחדר א' ואז נשמעה אזעקה והלך מיד לממ"ד בלא שהתחיל לבדוק: לא ידבר כלל⁹ ויבדוק בממ"ד מיד כשיגיע¹⁰. ואם דיבר בעניינים שאינם קשורים לבדיקת החמץ בין הברכה לבדיקה, יש לברך שוב ואז להתחיל בבדיקה (וניתן לעשות זאת לאחר היציאה מהממ"ד)¹¹.
 2. אם בירך ואז נשמעה אזעקה והלך מיד למרחב מוגן שמחוץ לביתו בלא שהתחיל לבדוק: עליו לחזור ולברך לפני שיבדוק¹².
 3. אם התחיל לבדוק חמץ ואז הי' אזעקה והלך הן לממ"ד הן למרחב מוגן מחוץ לביתו: לכתחילה אינו מדבר כלל בזמן שהותו שם ומתרכז בבדיקה.
- במידה ודיבר או שעסק בדברים שאינם מעניין הבדיקה, אינו חוזר ומברך אלא ממשיך בבדיקתו כרגיל¹³.

ערב פסח:

- א. בכורות בנים מגיל בר מצווה או מי שיש לו בן בכור והוא עדיין לפני בר מצווה - מתענים, אך יכולים לשמוע סיום מסכת ולאכול סעודת מצווה לאחר הסיום ובזה לשבור את הצום.
- אם צריך: ניתן לשמוע את הסיום גם בטלפון וגם ברדיו (במידה וזה שידור ישיר) ולהיות בשמחה מסיומה של תורה¹⁴. מי ששומע סיום מסכת בשידור חי ברדיו, טלפון וכיו"ב צריך שיאכל בביתו סעודת מצווה מיד לאחר הסיום.
- ב. בערב פסח אסור לאכול מצה מן הדין, כמו כן אין אוכלים בכל היום, עד לליל הסדר ב'שולחן עורך': אגסים, תפוחים, שקדים, חסה וחרייץ¹⁵ (ויש להימנע גם מייין משעה עשירית¹⁶).
- ג. בתפילת שחרית אין אומרים "מזמור לתודה" (עד אחר הפסח).

⁸ מי שמוכר אצלי אין צורך לעדכן, מכיוון שאני עושה על כך תנאי בכל שנה ושנה.

⁹ סימן תלב סעי' ו.

¹⁰ שם בס"ח דמבית לבית הווי הפסק והפנה לסי' ח ושם בסכ"ב ובקו"א סק"ה כתב שמחדר לחדר לא הווי הפסק אלא מבית לבית.

¹¹ שם.

¹² שם.

¹³ שוע"ר סת"ב, ב, ז.

¹⁴ שיחוק"ק תש"מ שיחת מטו"מ אות עא-ג באריכות הטעמים בזה.

¹⁵ סימני החרוסת והמרור.

¹⁶ ואכ"מ חילוקי הכמויות בזה.

ד. סוף זמן אכילת חמץ לשיטת אדה"ז (בצפת): 10:35.

ה. לפני סוף זמן אכילת חמץ צריך:

1. לצחצח שיניים ולשטוף את הפה משאריות חמץ (מי שיש לו סתימות, גשר, קוביות וכד' צריך להכשירם (ראה הערה)¹⁷ ומאז ההכשרה אין להכניס לפה חמץ חם או חריף).
2. לבדוק אם יש חמץ בכיסים, ובפרט בכיסי הילדים¹⁸.
3. לזרוק את שקית הזבל בפח השכונתי (או לחילופין לבטל את החמץ ממאכל כלב על ידי שישים אקונומיקה בשקית וידאג שזה יגיע לכל החמץ שבשקית).

ו. סוף זמן ביעור חמץ לשיטת אדה"ז (בצפת): 11:38.

- א. בעקבות המצב הבטחוני, אין להמתין לרגע האחרון (ובמידה ויוצא מהמקלט לאחר זמן ביעור חמץ, יזדרז לשרוף את החמץ מיד ללא השתהות)¹⁹.
- ב. יש לבוא לחג נקיים וכו' ולא בצורה שאינה מתאימה, ולכן יש להסתפר עד חצות היום²⁰ (לאחר חצות אסור להסתפר ע"י יהודי ואף לא לספר את עצמו, אבל מותר ע"י נכרי)²¹, להתרחץ ולטבול במקווה, יש לקצוץ ציפורניים (לכתחילה לפני חצות, ובדיעבד ניתן לקצוץ אף לאחר חצות²²).
- ג. יש להשתדל ללכת לנוח, בכדי שיהיו כוחות לליל הסדר (דבר זה נכון אף למבוגרים).

¹⁷ ע"י אי אכילת חמץ חם וחריף 24 שעות לפני סוף זמן אכילת חמץ, יש לשטוף את הפה במים חמים במידת החום שרגילה/ה לשותות משקה חם (ויש להיזהר מכוויה ה").

¹⁸ שוע"ר תלג, מג.

¹⁹ עי' שוע"ר סתמ"ה, א וסתל"ד, יג.

²⁰ סימן תסח סעי' ד.

²¹ אמנם אצל גברים יש טעם נוסף, שעתה מתחיל ספירת העומר ולא מסתפרים עד שבועות.

²² שם סעי' ו.

ליל הסדר: ליל הילדים

למה אומרים כל הזמן 'והגדת לבנך? מה מיוחד בזה?

אנו מצווים בליל הסדר במצוות עשה מהתורה על "והגדת לבנך ביום ההוא".

זוהי מצוות עשה מהתורה (ולכן זה משמעותי יותר מאכילת מרור או האפיקומן, למשל, שהינם דרבנן²³).

מה הפירוש 'והגדת לבנך'?

יש להסביר לילד בשפה המובנת לו את סיפור ההגדה. לא מספיק שקוראים מבפנים את נוסח ההגדה, אלא צריך שהילד יבין²⁴. לכן פוסק אדה"ז: "צריך לומר ההגדה בלשון שמבינים הקטנים והנשים או יפרש להם הענין לפי דעתם"²⁵.

האם יש לזה השלכה על סדר הפסח?

כן:

1. יש להתחיל את הסדר מיד כשכאים לבית - כדי שהילדים לא ישנו²⁶.
2. אין להאריך היכן שלא צריך - כי אחרת הילדים ישנו²⁷ (או יאבדו עניין).
3. "מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים בליל פסח קודם עשיית הסדר, כדי שיראו שינוי וישאלו "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" . . [ו] על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו, יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים²⁸ דהיינו שאוכלין מצה ומרור ויושבין בהסיבה, וישיבו להם עבדים היינו וכו"²⁹.
4. יש להסביר את ההגדה לילדים - לא תמיד מה שנכון הוא לומר ביאורים ושיחות וכו', אלא יש להסביר באופן המובן לילד לפי רמת הילדים שבבית³⁰ (כמובן בנוסף לאמירת ההגדה בעצמה)³¹.
5. יש לעורר ענין בילד עד שהוא יהיה שותף פעיל בסיפור ההגדה, ולא שהוא רק יקשיב³².

תקציר עיקר ההגדה³³ בשפה פשוטה, אותה ניתן להרחיב לילדים

כהקדמה להגדה אפשר להסביר לילדים שה' עשה אתנו חסד, צדקה, ממש כפי שעושים עם העניים, והוציא אותנו ממצרים³⁴.

1. היינו עבדים במצרים³⁵. שיעבדו אותנו, הרגו בנו, שחטו את ילדינו, ואז צעקנו לה' שיעזור לנו. ה' שמע אותנו והוא עצמו³⁶ הוציא אותנו ממצרים בניסים ונפלאות עשרת המכות וכו'. אילו לא היה ה' מוציא

²³ שוע"ר תעה, טו. שם תעז, ג.

²⁴ יש להדגיש שההגדה צריכה להיות בשמחה (ועי' שיחת בדה"פ תשט"ז תו"מ ח"ב עמ' 196 ואילך).

²⁵ שוע"ר תעג, מב.

²⁶ שוע"ר תעב, א.

²⁷ שוע"ר תנח, ד.

²⁸ להעיר שכמה מהדברים בהגדה' אנו עושים להתמי' את הילדים, כגון: ורחץ, כרפס, יחץ.

²⁹ שוע"ר תעב, לא. ועי' אחש"פ תש"מ סט"ו.

³⁰ שוע"ר תעג, מב.

³¹ שוע"ר תעג, מג.

³² עי' שיחת אור לי"ב ניסן תשמ"א אות יב.

³³ שוע"ר תעג, מג.

³⁴ "הא לחמא עניא" בהגדה וראה שיחת בדה"פ תשכ"ט.

³⁵ ומשמע מלשון הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ז, ב) שכדאי להמחיש לילד מהו עבד עם דוגמאות המוכרות לו.

³⁶ ראה לקו"ש חלק כא עמ' 73 ועי' בהערה 47.

אותנו משם היינו במצרים עד היום. לכן אנו מודים לה' כל שנה וקוראים את 'הגדה' = הודאה בלשון התורה.³⁷

- ה' קידם אותנו למקום מיוחד, שהרי בהתחלה תרח הי' עובד אלילים (אברהם שבר לו את הפסלים בחנות..). וה' עזר לאברהם אבינו להכיר אותו ואף נתן לנו את התורה, תורת חיים, וקרבתו לעבודתו.³⁸
- גם כשירדו למצרים ושיעבדו אותנו, ה' זכר את הבטחתו והוציא אותנו משם (זה שלקח לזה זמן, התורה מספרת לנו שזה היה התוכנית האלוהית)³⁹. מאז מנסים להשמיד אותנו בכל דור, אבל ההבטחה הזו של ה' לאברהם אבינו⁴⁰ ולעם ישראל שהוא ישמור עלינו תמיד, היא ההבטחה ששומרת עלינו.
- מאז אנו אוכלים בכל שנה ושנה 3 דברים:

- פסח: קרבן הפסח, קרבן מיוחד שבני ישראל מביאים - ממש כמו שהביאו בני ישראל במצרים (פסח = דילוג. ה' דילג על הבתים שלנו בלילה הזה, ליל הסדר, הלילה של מכת בכורות).
- מצה: המצרים כל כך נלחצו, שהם שחררו אותנו, כמעט בכח, מארץ מצרים. בגלל שלא יוצאים לדרך ללא אוכל, בני ישראל ישבו והכינו לחם. אבל מכיוון שהמצרים ממש זרזו אותנו והוציאו אותנו מארצם, לא הספיק הבצק לתפוח, ולכן אנו אוכלים עד היום מצות - ממש כמו המצות הללו שכאן.
- מרור: נכון שזה לא טעים, זה להזכיר לנו את המרידות של בני ישראל בעבודתם בארץ מצרים.

באופן כללי: יש ריבוי מדרשים וסיפורים על ההגדה "וכל המרבה לספר... הרי זה משובח".

ליל הסדר עם חשש לאזעקות

קדש:

- א. במידה ויש אזעקה בזמן שמחזיקים את הכוס ויוצאים למרחב מוגן:
 - אם עוד לא אמרו את ברכת 'בורא פרי הגפן', אפשר להניח את הכוס ולהמשיך אחרי שחוזרים מהמרחב המוגן (אם הינו באמצע ברכה שלפני 'בורא פרי הגפן', יוסבר לקמן בעז"ה).
 - אם אמרו את הברכה ועוד לא שתו ויצאו למרחב המוגן, כשחוזרים לשולחן יש לחזור ולברך שנית⁴¹.
- ב. כל מקום ששותים בו יין ואוכלים בו מצה, יש לשתות ולאכול בהסיבה. אם שכח להסב, אין צריך לחזור ולאכול או לשתות, למעט כוס ב' וכן המצה של מוציא מצה⁴².
- ג. יש לזכור שבלייל הסדר יש להיות כבני חורין, לא רק בגשם אלא גם בנפש⁴³.
- ד. במידה ויש אזעקה ב'קדש' ויוצאים למרחב מוגן:
 - אמר קידוש ולא שתה כלל מהקידוש, יש לחזור שוב ולקדש, וכל שכן אם נמצא באמצע הקידוש ולא סיימו, עליו לשוב ולהתחיל מהתחלה.
 - אם שתה לפחות 86 מ"ל, אין צריך לחזור ולקדש⁴⁴.

³⁷ הגש"פ עם הערות הרבי סדר ההגדה ד"ה "השם הגדה".

³⁸ עי' שיחת בדחה"פ תשט"ו אות יב שזה גורם שמחה לדעת היכן היינו והיכן אנו היום "קרבתו המקום לעבודתו".

³⁹ בבבית בין הבתרים כתוב: "ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה".

⁴⁰ כבר מלבן הארמי.

⁴¹ משום הפסק.

⁴² שוע"ר סתע"ב, טו. אם אינו חש בטוב ולכן אינו יכול לשתות או לאכול עוד מצד מצב בריאותו (ע"פ הרפואה), אינו צריך לחזור שוב ולשתות או לאכול. אם יש שאלה בזה, ניתן לשאול רב מורה הוראה.

⁴³ עי' שיחת הרבי ליל ב' דחה"פ תשכ"ב (בתו"מ אות ד-ה, ושם באות ו שהגילויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתנו עתה).

⁴⁴ מצד קידוש במקום סעודה: בשוע"ר סתע"ב, טו הביא שיכוין לכתחילה בעת הקידוש (להוסיף עוד כוס יין), ובתע"ג, גיא שאין ראוי לעשות כן אפילו אם כיוון (שם ס"ב) ואפילו בחמר מדינה (שם ס"ג, אך שם מדבר אם צריך לברך עליו ברכה ראשונה ואכ"מ). ושם בסתע"ג ס"ז אוסר לגמרי להבדיל ולא מובא אם

3. אם שתה יותר מ 44 מ"ל אך פחות מ 86 מ"ל:

3.1. אם יצא לממ"ד בתוך הבית, אין צריך לחזור ולקדש⁴⁵.

3.2. אם יצא למקלט שבבניין או אף מחוץ לו, יש להמשיך ההגדה כרגיל (כולל כרפס) ולפני כוס

ב' יאמר את ברכת הקידוש ואז יאמר את ברכת הגפן. אם שכח גם אז יאמר את הברכה במהלך הסעודה על כוס יין ולא יברך הגפן⁴⁶.

ורחץ-כרפס (נטילת ידיים ללא ברכה):

ה. במידה ויש אזעקה ב-'ורחץ-כרפס' ויוצאים למרחב מוגן:

1. לכתחילה אין לדבר לאחר נטילת ידיים זו, אך אם דיבר אינו צריך ליטול ידיים שוב.

2. אם עוד לא בירך על הירק ועוד לא אכל, טוב לחזור וליטול לאחר שחוזרים למקום ה'סדר'⁴⁷.

3. אם בירך על הירק ואכל אפילו מעט מאוד, אינו צריך להמשיך ולאכול אלא ממשיך הלאה במהלך ה'סדר'⁴⁸.

יחץ:

ו. במידה ויש אזעקה ב'יחץ' ויוצאים למרחב מוגן:

1. כשחוזרים חוצים את המצה ומצניעים אותה.

2. אם לא יודע היכן המצה 'שלו' מהקערה, יכול להצניע כל מצה שהיא⁴⁹.

מגיד:

ז. במידה ויש אזעקה ב'מגיד' ויוצאים למרחב מוגן:

1. בכל מקום שהוא, אפשר לעצור וללכת למרחב המוגן ולהמשיך לאחר החזרה לשולחן ה'סדר'.

2. נהוג שאומרים את קטעי 'דיינו' ברצף⁵⁰. אם הפסיקו באמצע, טוב לחזור ולומר מהתחלת ה'דיינו'.

3. אם נמצאים באמצע ברכה של מגיד ('אשר גאלנו'):

• עליו להמשיך את הברכה בדרך למרחב המוגן, ואם לא יכול להמשיך את הברכה בהליכתו, אם עבר רק זמן קצר מאז שהפסיק יכול להמשיך את הברכה במרחב המוגן.

• יש להקפיד לא לדבר, כי הליכה אינה מהווה (בכזה מצב) הפסק, אבל דיבור כן⁵¹. וכשיחזור לשולחן הסדר יברך וישתה את הכוס הב'⁵².

4. אם שהה בהפסק ההליכה למרחב המוגן כדי סיום כל הברכה כולה⁵³, חוזר ואומר את הברכה מההתחלה⁵⁴.

כיוון, הא שאינו סובר למעשה (אפילו אינו סובר לשתות מים ואז להבדיל על חמר מדינה ללא ברכה ראשונה), ועי' סתע"ד, א שלא הזכיר ד"ו רק מעיקר הדין אך משמע שם שאין מורין בפועל לכווין כנ"ל.

ואחר כ"ז עי' שוע"ר סרע"ג ס"ט שסומכים על רביעיית של הקידוש לצורך קידוש במקום סעודה "לעת הצורך" ועי' כה"ח שם, ואכ"מ. עי' נשמת אברהם או"ח סרע"א בשוה"ג הע' 45.

⁴⁶ שוע"ר סתע"ג, ז.

⁴⁷ שהידיים עסקניות הן.

⁴⁸ שוע"ר סתע"ג סי"ד וסי"ח שלכתחילה ייקח פחות משיעור כזית, על כן מספיק כל שהוא.

⁴⁹ שוע"ר סתע"ז, י.

⁵⁰ הערת הרבי בהגדה.

⁵¹ שוע"ר סק"ד ס"א. ועי' במג"א שם סק"ד.

⁵² לכתחילה אין לדבר בין ברכת אשר גאלנו לברכת כוס ב', אך אם דיבר אינו צריך לחזור ולברך ברכת אשר גאלנו.

⁵³ כגון שהתעכב בדרך לממ"ד או שיצא למקלט בבניין וכדומה.

⁵⁴ עי' שוע"ר סקפ"ה, שהנסתפק בזה והכריע שספק ברכות להקל ולא יחזור ובשוע"ר סקפ"ג ס"א שאמנם לכתחילה אין להפסיק, אך בדיעבד אינו חוזר ומברך שאין זה עיקר הדין.

ברם עי' קצוה"ש סמ"ד בבדה"ש סקי"ב שצ"ל מעין החתימה והחתימה בברכה זו מופיע בהתחלה (רמב"ם חו"מ פ"ח, ה ובזבח פסח לאברבנאל שבגאולה לאחר המילה 'לאכול בו... ומרור' מדלגים לבא"ה גאל ישראל)

5. בירך 'בורא פרי הגפן' ויצא למרחב המוגן ללא ששתה כוס ב', כשחוזר לשולחן הסדר יש לחזור ולברך שנית בורא פרי הגפן ואז לשתות כוס ב'⁵⁵.
6. אם שתה מכוס ב' רוב רביעית (44 מ"ל לפחות), אין צריך לחזור ולשתותה שוב⁵⁶. ברם אם לא שתה רוב רביעית, יש לחזור ולשתות שוב⁵⁷.

רחצה:

ח. במידה ויש אזעקה ב'רחצה' ויוצאים למרחב מוגן: אם נטל את ידיו ולא אכל עדיין מהמצה, עליו ליטול שוב⁵⁸.

ט. לגבי הברכה:

1. אם לא יצא מהבית אלא הלך לממ"ד בביתו ושמר את ידיו נקיות אינו מברך שוב, אך אם דיבר שלא מעניין הסעודה או ששהה בממ"ד כמה דקות יש לברך שנית⁵⁹ (אך אם שמר ידיו ולא דיבר מעניינים אחרים, לא יברך שוב⁶⁰).
2. אם יצא מהבית למקלט או לחדר מדרגות, עליו לברך שנית⁶¹.

מוציא מצה:

י. במידה ויש אזעקה ויוצאים למרחב מוגן:

1. אם בירך 'על אכילת מצה' ועוד לא אכל והפסיק ויצא למרחב מוגן: יש לחזור ל'רחצה', דהיינו יש ליטול שוב ידיים ולברך שוב 'המוציא' ו'על אכילת מצה'⁶².
2. אם כבר בירך ואכל מעט, יקח את המצה למרחב המוגן⁶³ ויאכל שם בהסיבה כשנשען על משהו⁶⁴.
3. למרות שנהגו שאין מפסיקים בדיבור עד סיום אכילת הכורך, אם הפסיק בדיבור בין מוציא מצה ובין כורך, ממשיך בעשיית ה'סדר' כרגיל⁶⁵.

יא. לכתחילה יש לאכול את ה'כזית' מצה (או שתי ה'כזיתים') תוך 4 דקות, בעת הצורך ניתן להקל עד לשיעור של 9 דקות⁶⁶.

יב. שיעור כזית לכתחילה: למי שיש קערה - 2 כזיתים - 46 גר'⁶⁷ (מי שיש לו צורך רפואי בפחות מכך, יתייעץ עם רב כיצד ניתן להקל, ועד ל 9 גר'⁶⁸)⁶⁹. למי שאין קערה - כזית אחד - 29 גרם⁷⁰.

⁵⁵ נתבאר לעיל.

⁵⁶ שוע"ר סתע"ב,יט. אך יכול לשתות שוב עוד כוס על מנת לצאת יד"ח כל הדעות. עי' סתע"ב,טו. וא"א שיציאה הווי הפסק, שוע"ר סתפ"ד עי"ש.

⁵⁷ שוע"ר סתע"ב,יט.

⁵⁸ עי' בשערי הברכה (שטיצברג) פ"א סנ"א (ושם בשוה"ג ס"ק קלט בשם שוע"ר, מג"א, מ"ב ועוד שכ"ה מבית לבית. ושם בשם כה"ח סקפ"ו סק"י שהחמיר גם בין חדרים ובתהלה לדוד שם סק"א שמהני מחשבה מחדר לחדר) וסנ"ב (ושם בשוה"ג ס"ק קמ"ו לגבי הסיח הדעת, עי"ש באורך כו"כ דיונים, ומהם: היסח הדעת (ומהו זמן היסח הדעת), נטילה משום נקיות או משום טהרה ועי"ש בסנ"ב ובשוה"ג שם עוד בזה).

⁵⁹ עי' שערי הברכה שם (ועי"ש שבט הלוי ח"א סר"ה בהע' לסקט"ו דכל דהווי צורך ההליכה והברכה הווי תכף שלו, ולפ"ז בהליכה לממ"ד יש לברך ואכ"מ האריכות בזה ועי"ש מש"כ בכ"ז באורך).

⁶⁰ עי' שוע"ר סקס"ד וקס"ו ועצ"ע ואכ"מ.

⁶¹ עי' שערי הברכה שם ואכ"מ.

⁶² שהרי מצד ברכת ה'המוציא' וברכת 'על אכילת מצה' לא יצא, שהרי לא אכל מצה כלל, אם כן יש לו לחזור למפורט ב'רחצה'.

⁶³ שוע"ר סתע"ה,ח (ועי"ש שצ"ל כדי אכילת פרס והווי כ 4 דק). ורק האפיקומן לא נאכל בב' מקומות.

⁶⁴ שוע"ר סתע"ב,ב.ח.

⁶⁵ עי' שוע"ר סתע"ה,יח שזה רק לכתחילה. ושם סכ"ב שמפסיקים תמיד בכ"ן עשה הלל' (וא"א לומר שזהו צורך הכורך ואכ"מ) ושם סכ"ד שזה רק כשא"א אחרת ואכ"מ כ"ז.

⁶⁶ זמני השיעורים: 4 דק', 4.5 דק', 5 דק', 6 דק', 7.5 דק', 8 דק', 9 דק'. עי' בחוברת דיני חולה בחג הפסח לר"א שיחי' דובקין שיצא לאחרונה.

⁶⁷ 27 גרם לשיעור כזית מהתורה + 17 גר' לשיעור כזית דרבנן + 2 גר' לנתקע בין השיניים.

⁶⁸ השיעורים: 30 גר', 27 גר', 19 גר', 17 גר', 11 גר', 9.5 גר', 9 גר'. עי' בחוברת דיני חולה בחג הפסח לר"א שיחי' דובקין שיצא לאחרונה.

⁶⁹ עי' שוע"ר תעה,ח.

⁷⁰ נסמן לעיל.

ג. במידה ויש אזעקה ב'מרור' ויוצאים למרחב מוגן:

1. אם בירך ועוד לא אכל: יש לחזור ולברך שוב.
 2. אם כבר בירך ואכל מעט, ייקח המרור את המרחב המוגן ויאכל שם⁷¹.
 3. גם אם השאיר את המרור טבול בתוך החרוסת, יכול להמשיך ולאכול כשיחזור⁷².
- ד. שיעור מרור הינו 19 גר' (בשיעור זה מצרפים את המרור והחסה יחד, מי שיש לו צורך רפואי בפחות מכך, יתייעץ עם רב כיצד להקל, ועד ל 9 גר'⁷³).

כורך:

- טו. אף אם הפסיק בין מרור לכורך בעקבות אזעקות, אין חוזרים ומברכים שוב וממשיכים את ה'סדר' כרגיל⁷⁴.
- טז. שיעור המצה וכן שיעור המרור הינו 19 גר' לכל אחד (מי שיש לו צורך רפואי בפחות מכך, יתייעץ עם רב כיצד להקל, ועד ל 9 גר'⁷⁵).

שולחן עורך:

- יז. אף אם הפסיק באמצע שולחן עורך בעקבות אזעקות, ממשיכים כרגיל⁷⁶.

צפון:

- יח. יש לאכול את האפיקומן עד חצות⁷⁷, והחכם עיניו בראשו להקדים אכילת האפיקומן עקב היתכנות לשינויים אפשריים בעקבות המצב הביטחוני.
- יט. אם מתחיל לאכול את האפיקומן והתחילה אזעקה, מכיוון שיש לאכול את האפיקומן במקום אחד בלבד (ולא ב' מקומות ואפילו הם באותו החדר)⁷⁸:
 1. אם עוד לא התחיל לאכול, עדיף שימתין עד שיחזור למקום הסדר ויאכל כשיחזור⁷⁹.
 - ואם כבר סמוך לחצות, יאכל את האפיקומן במקום המוגן⁸⁰ ויברך שם ברכת המזון וישתה שם כוס ג' ויחזור למקומו וימשיך את ההלל וכוס ד'⁸¹.
 2. אם יצא ממקומו לאחר שהתחיל לאכול ועוד לא אכל כזית (או שאכל יותר מכזית ולא סיים עדיין לאכול), לא יכול להמשיך באכילת האפיקומן במקום המוגן וכן לא יכול להמשיך לאכול לאחר שיחזור למקומו, אלא ימשיך ה'סדר' כרגיל⁸².

- כ. שיעור המצה לאפיקומן: יש לקחת 2 כזיתים (אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח)⁸³, על כן יש לקחת 39 גר' (כל כזית הינו 17 גר', ועל זה יש להוסיף 2 גר' שנתקע בין השיניים סה"כ 39 גר'). מי שאינו חש בטוב

⁷¹ שוע"ר סתע"ה, יד (ושם שצ"ל כדי אכילת פרס והווי כ 4 דק').

⁷² עי' שוע"ר סתע"ה, יב שאין משהים את המרור בחרוסת שלא לבטל טעמו, אך עי' סתע"ג, כז ואילך ועי"ע שם ס"ל שאפשר גם מרור שעתה הוא מתוק ועכ"פ כאן הווי גם משום בל תשחית.

⁷³ השיעורים: 19 גר', 17 גר', 11 גר', 9.5 גר', 9 גר'. עי' בחוברת דיני חולה בחג הפסח לר"א שיחי' דובקין.

⁷⁴ עי' הנסמן לעיל במוציא מצה.

⁷⁵ כדלעיל בנוגע למרור.

⁷⁶ שוע"ר סתפ"ד ס"ז (ולפ"ז עי' שוע"ר סקפ"ד ס"א ועי' מש"כ בזה בנשמת אברהם האו"ח סקע"ח סק"א).

⁷⁷ שוע"ר תעז"ו.

⁷⁸ שוע"ר סתע"ח, ב.

⁷⁹ ואף שי"ל שכיוון אולי יהי' אזעקות ולכן יכול לשנות מקומו, הנה עדיין עדיף שאם ישנה מקומו ויאכל שם אפיקומן, עליו לעשות שם גם ברכת המזון וכוס ד', עי' מש"כ בזה בשערי הברכה (שטיצברג) פ"ט סמ"ג ובשוה"ג שם סקט"א בשם שוע"ר וכו"כ ואכ"מ.

⁸⁰ שוע"ר סתע"ה, ו עי' סתפ"ד, שאין עושים כן אא"כ הווי מצווה העוברת.

⁸¹ עי' שערי הברכה שם וע' סקפ"ד בשוע"ר.

⁸² שוע"ר סתע"ט, ח שאפילו לא אחל במק"א כזית, אינו יכול לאכול כזית בבית ב' ובסתע"ח ס"ג שהווי הפסק מוחלט ולא ימשיך לאכול.

⁸³ שוע"ר סימן תע"ז ס"ג, וכך הוא מנהג בית הרב.

או שאינו יכול לקחת 2 כזיתים, יכול לקחת כזית אחד ולהתנות שכזית זה הוא זכר לפסח או זכר למצה הנאכלת עם הפסח על פי הדעה שההלכה כמותה⁸⁴. נשים וילדים יכולים להקל ולאכול כזית אחד בלבד.

כא. אין אוכלים ושותים לאחר האפיקומן אפילו מים, אך אם השתיה יכולה להרגיע את רוחם לאחר האזעקה, יש לשתות בכדי להירגע. יש להעדיף מים, אך אם צריך אפשר גם מיץ.

ברך:

כב. במידה ויש אזעקה באמצע ברכת המזון ויוצאים למרחב מוגן⁸⁵:
עליו להמשיך את הברכה בדרך למרחב המוגן או שיעצור וימשיך את הברכה שנמצא באמצעה במרחב המוגן.

אם הגיע לסוף ברכה ושהה זמן ארוך יחסית, עליו לחזור על סיום הברכה שוב כדי שיאמר מעניין הברכה סמוך לחתימה. הפירוט מהיכן צריך לחזור מופיע בהערה⁸⁶.

כג. אם הפסיק בין ברכה לברכה בברכת המזון וכן אם הפסיק לאחר "הוא יגמלנו"⁸⁷ (שבאמצע ברכה רביעית), אינו חוזר לתחילת הברכה אף אם עבר זמן רב ואפילו אם הפסיק בדיבור שאינו קשור לברכת המזון, אלא ממשיך הלאה כרגיל⁸⁸.

כד. אם סיים ברכת המזון ולא התחיל עדיין ברכת בורא פרי הגפן והלך למרחב המוגן, כשחוזר מברך בורא פרי הגפן וממשיך את הסדר כרגיל⁸⁹.

כה. בירך 'בורא פרי הגפן' ויצא למרחב המוגן ללא ששתה כוס ג', כשחוזר לשולחן הסדר יש לחזור ולברך שנית בורא פרי הגפן ואז לשתות כוס ג'⁹⁰.

כו. אם שתה מכוס ג' רוב רביעית (44 מ"ל לפחות), אין צריך לחזור ולשתותה שוב. ברם אם לא שתה רוב רביעית, יש לחזור ולשתות שוב⁹¹.

הלל-נרצה:

כז. במידה ויש אזעקה באמצע הלל ויוצאים למרחב מוגן: יכול להמשיך במרחב המוגן וכן לאחר שחוזרים מהמרחב המוגן⁹².

⁸⁴ הגדת הרבי.

⁸⁵ שוע"ר סק"ד ס"ה וסקפ"ה, א וסקפ"ג, יא. ברם עי' קצוה"ש סמ"ד בבדה"ש סקי"ב שצ"ל מעין החתימה והחתימה בברכה זו מופיע בהתחלה (רמב"ם חו"מ פ"ה, ה ובזבח פסח לאברבנאל שבגאולה לאחר המילה 'לאכול בו... ומרור' מדלגים לבא"ה גאל ישראל)

⁸⁶ סדר הברכות (קצוה"ש סמ"ה בבדה"ש סקי"ב):

1. ברכה ראשונה - ברכת הזן. מתחיל בתחילת ברכת המזון ועד "הזן את הכל". בברכה זו: אם אמר כבר את המילים "כי הוא א-ל זן", חוזר ומתחיל שוב החל ממילים אלו.
2. ברכה שניה - מתחיל ב"נודה לך" ועד "ועל המזון". בברכה זו: אם אמר כבר את המילים "יתברך שמך", חוזר ומתחיל שוב החל ממילים אלו.
3. ברכה שלישית - מתחיל ב'רחם' ועד "בונה ברחמי ירושלים". בברכה זו: אם אמר כבר את המילים "ובנה ירושלים", חוזר ומתחיל שוב החל ממילים אלו.
4. ברכה רביעית - מתחילה ב"ברוך... הא-ל אבינו" ועד "אל יחסרנו". בברכה זו אינו חוזר כלל (כי אין לה חתימה).

⁸⁷ שוע"ר סקפ"ט, א ועי"ש ס"ב (הטעם: שם סוף ברכה ד והשאר הוספות).

⁸⁸ עי' שוע"ר סקפ"ה, ה שנסתפק בזה והכריע שספק ברכות להקל ולא יחזור ובשוע"ר סקפ"ג ס"א שאמנם לכתחילה אין להפסיק, אך בדיעבד אינו חוזר ומברך שאין זה עיקר הדין.

⁸⁹ נתבאר לעיל.

⁹⁰ נתבאר לעיל.

⁹¹ שוע"ר סתע"ב, יט.

⁹² עי' שוע"ר סת"פ ס"ב-ג.

כת. אם עצרו באמצע הלל⁹³, וכן אם עצרו לאחר 'ישתבח' וכן בכל מקום שבהלל שאינו אמצע ברכה, ממשיכים הלאה כרגיל⁹⁴.

כט. במידה ויש אזעקה באמצע ברכת 'ישתבח' ויוצאים למרחב מוגן⁹⁵: יש להמשיך את הברכה בדרך למרחב המוגן או לעצור זמן קצר וימשיך את הברכה במרחב המוגן. אם שהה זמן ארוך, יש לחזור ולומר בחזרה מ'ישתבח'.

ל. בירך 'בורא פרי הגפן' ויצא למרחב המוגן ללא ששתה כוס ד', כשחוזר לשולחן הסדר יש לחזור ולברך שנית בורא פרי הגפן ואז לשותת כוס ד'⁹⁶.

לא. מכוס זו יש לשותת לפחות רביעית (86 מ"ל) כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה ללא ספיקות⁹⁷.

לב. אם שתה רוב רביעית (44 מ"ל לפחות) אך שתה באחד מ-ד' הכוסות יין של ההגדה לפחות כוס אחת עם רביעית (דהיינו ששתה 86 מ"ל בכוס אחת), מברך ברכה אחרונה כרגיל ואינו שותה שוב⁹⁸.

מהות השמירה בליל פסח:

לג. מהות השמירה בליל פסח אינה מסכנה המצויה במקום, לכן יש לנהוג ככל משפטי שמירת הגוף והנפש גם בלילה זה⁹⁹, דהיינו לשים מבטחנו בה' יתברך מחד, ומאידך, לעשות כלי על פי הטבע על מנת לשמור את נפשינו.

שתיה ואכילה אם התעורר לאחר שהלך לישון בליל הסדר:

לד. לאחר שישן, אם התעורר במקום צורך גודל (כגון מי שקם לאזעקה וכד') יכול לשותת ולאכול¹⁰⁰. לה. אם קמו משנת קבע לאחר חצות הלילה יש לומר ברכות השחר לפני ששותים או אוכלים¹⁰¹.

הודאה לה' על הניסים:

אומרת הגמ'¹⁰² שביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח ולא עשאו כי לא הודה לה' על הניסים. ניתן לדבר על כך ש'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות' ורואים זאת כפשוטו על ידי הניסים הרבים שיש לעם ישראל ועד שאפשר ה"י להתרגל לניסים. לכן יש להודות לה' הגדול על הניסים שעושה לעמו ישראל בכל רגע ורגע ועי' בארוכה בלשון ה'הגדה' ב'מגיד' שהביא כו"כ פעמים "מה הי' אילו" ח"ו, ועתה ה' עוזר ומסייע.

⁹³ אפילו בדיבור.

⁹⁴ עי' שוע"ר סתע"ט, ו-ז וסת"פ, א (מנהגים שונים בסדר) וס"ב (שלא חייב אותו המקום) וס"ג (שאפשר להפסיק לפני שתיית הכוס) והלל זה אינו בברכה ואכ"מ כ"ז באריכות.

⁹⁵ עי' שוע"ר סקפ"ה, ה שנסתפק בזה והכריע שספק ברכות להקל ולא יחזור ובשוע"ר סקפ"ג סי"א שאמנם לכתחילה אין להפסיק, אך בדיעבד אינו חוזר ומברך שאין זה עיקר הדין. ברם עי' קצוה"ש סמ"ד בבדה"ש סקי"ב שצ"ל מעין החתימה ואין משנים בתשבות ישתבח וממילא יש לחזור לתחילת הברכה.

⁹⁶ נתבאר לעיל.

⁹⁷ שוע"ר סתע"ב, ויט ועי' סק"צ, ו וסדברה"נ פ"ח, ה ודו"ק שם שאי"ז מעיקר הדין ויכול לברך אף ברוב רביעית.

⁹⁸ עי' בא"ח שנה א צו אות כט ומוכן ע"פ כה"ח קעד סקל"ד וכאן אינו בא לפתוח התיאבון אלא כמצווה בפנ"ע וכ"ה באג"מ ח"ג סל"ג ועי' בשערי הברכה (שטיצברג) פ"ז סט"ז בשוה"ג שמהמ"ב סקע"ד סקכ"ד לא משמע כן ועי' במק"ק (הררי) ליל הסדר פ"י בשוה"ג סקי"ז שהר"מ אליהו הביא שבכת"י בא"ח כתוב

"כוס ג או ד" וצ"ע ע"ז.

⁹⁹ שוע"ר סת"פ ס"ה.

¹⁰⁰ שוע"ר סתפ"א, א.

¹⁰¹ עי' בשוע"ר ס"א (במהד"ק ומהדו"ב) שזמן קימה הווי חצות ועי' סמ"ב, שמתחייב כשנעור משנתו ובס"ז שאפי' אם לא התחייב בברכה ספציפית (משא"כ אונן שאינו חייב כלל בברכות אלו, עי' סע"א, א).

¹⁰² סנהדרין צד, א.